

Специфіка розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища

Коллективна монографія

УДК 009:3(082)

C71

C71 **Специфіка розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища:** кол. моногр. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. – 124 с.

ISBN 978-617-7886-24-1

Рецензенти

Штулер Ірина Юріївна,

*доктор економічних наук, професор,
перший проректор ВНЗ «Національна академія управління»*

Косуля Ірина Юріївна,

*кандидат соціологічних наук, доцент,
член редакційної колегії збірника наукових праць
«Соціально-гуманітарний вісник» СГ НТМ «Новий курс»*

Харченко Артем Вікторович,

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

*Рекомендовано до друку редакційною колегією збірника наукових праць
«Соціально-гуманітарний вісник» (протокол № 1-мн від 27.05.2021)*

У монографії висвітлюються питання сучасних відносин у сфері педагогіки, соціології, філософії, психології та соціальних комунікацій, мистецтвознавчі, культурологічні, філологічні, історичні, економічні, управлінські та правові аспекти розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища. Монографія буде корисною науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також широкому колу осіб, які цікавляться питаннями специфіки розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища.

ISBN 978-617-7886-24-1

© СГ НТМ «Новий курс», 2021

© Автори, 2021

Зміст

	Стор.
Передмова	... 5
Розділ перший.	
Сучасні відносини у сфері педагогіки, соціології, філософії, психології та соціальних комунікацій	... 7
1.1. Особливості виникнення стресових станів у сучасній молоді в умовах пандемії	... 7
1.2. The feature of language dispersion as a typical for multinational cultures and digitized society	... 14
1.3. Боротьба з негативним інформаційно-пропагандистським впливом в умовах «гібридної» війни	... 20
1.4. Вплив громадської думки в процесі формування державної політики	... 28
1.5. Социальная сущность чрезвычайных ситуаций	... 34
1.6. Концепція толерантності у філософії Джона Локка: уроки для сьогодення	... 38
Розділ другий.	
Мистецтвознавчі, культурологічні, філологічні та історичні аспекти формування соціально-гуманітарного середовища	... 46
2.1. Веб-дизайн: концептуальні засади проектування	... 46
2.2. Дизайн театрального костюма в процесі розвитку авангардного мистецтва в Україні 20-30 гг. ХХ століття	... 53
2.3. Julio Cortazar's literary heritage in the context of modern cultural and literary studies	... 59
2.4. Зародження економічної науки в Харкові (від В. Каразіна до І. Гамперле)	... 63
2.5. Риторичний аналіз промови до випускників Барака Обами (2020 р.)	... 68

Розділ третій.

Економічні, управлінські та правові аспекти розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища	...	75
3.1. Проблема вибору оптимальної моделі соціальної політики України	...	75
3.2. Some social aspects of the legal regulation of economic insolvency (bankruptcy) in the Republic of Belarus	...	82
3.3. Впливи глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на систему міжкультурних комунікацій	...	87
3.4. Интеллектуальная собственность как неотъемлемый элемент развития бизнеса в современном обществе	...	97
3.5. Політико-управлінські аспекти розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища	...	102
3.6. Видатки соціального призначення міського бюджету та критерії їх оптимізації у контексті забезпечення бюджетної безпеки	...	106
3.7. Развитие женского предпринимательства в Республики Беларусь	...	114
Післямова	...	121

Передмова

Соціальне середовище або оточуючий нас зовнішній соціальний світ безпосередньо впливає на людину та певні соціальні групи. Норми права, традиції, правила поведінки в суспільстві є невід'ємною складовою соціуму. Соціальне середовище містить суспільні умови становлення, існування, розвитку та діяльності людей, які тісно пов'язані з суспільними відносинами. Соціально-гуманітарне середовище – це сукупність умов існування людини та суспільства: економічні, політичні, соціальні, духовні, територіальні умови, що впливають на становлення особистості. Розвиток соціально-гуманітарної сфери, як частини національного господарства, є фундаментальною основою забезпечення життєдіяльності суспільства та задоволення їх потреб та інтересів.

З огляду на вищезазначене, тема колективної монографії є актуальною для розвитку вітчизняного та зарубіжного соціально-гуманітарного середовища. У колективній монографії будуть розглянуті питання специфіки розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища через призму педагогічних, соціологічних, філософських, психологічних, мистецтвознавчих, культурологічних, філологічних, історичних, економічних, управлінських та правових аспектів його розвитку.

Авторський колектив монографії представляють наступні науковці (інформацію подано мовою оригіналу рукопису автора): Корепа Татуана Anatolyevna, Баранов Святослав Юрійович, Баранова Алла Игоревна, Березовська-Чміль Олена Борисівна, Білоніжка Інна Сергіївна, Богданович Алексей Борисович, Брежнева-Єрмоленко Ольга Василівна, Варіна Ганна Борисівна, Дубрівна Антоніна Петрівна, Дубрівна Антоніна Петрівна, Зайцева Вікторія Дмитрівна, Каркин Юрий Владимирович, Кобець Юлія Василівна, Кравчук Ольга Юріївна, Кучин Сергій Павлович, Муханова Олена Миколаївна, Народовська Ольга Миколаївна, Николаева Татьяна Вадимовна, Орлова Алина Владимировна, Радіонова Людмила Олексіївна, Слободянюк Анатолій Володимирович, Сонечко Ольга Сергіївна, Стадник Григорій Васильович, Тарарышкіна Любовь Івановна, Требін Михайло Петрович, Чалок Юлія Олексіївна, Чернишова Таїсія Олексіївна, Шевченко Світлана Віталіївна, Шепелева Олена Володимирівна, Щур Александр Сергеевич

Інформаційну базу дослідження становили правові норми чинних законодавчих та інших нормативно-правових актів України та закордонних держав, звіти, матеріали експертних досліджень, аналітичні огляди, опитування, анкетування, наукові та методичні публікації авторів щодо специфіки розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища.

Колективна монографія буде корисною науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також широкому колу осіб, які цікавляться питаннями трансформації сучасного соціально-гуманітарного середовища.

Слободянюк Анатолій Володимирович
Кандидат соціологічних наук, доцент
Вінницький національний технічний університет

1.4. Вплив громадської думки в процесі формування державної політики

Громадська думка, або суспільна думка - уявлення про спосіб існування свідомості, як сукупної свідомості окремих індивідів, об'єднаних у суспільні групи, які пов'язані спільністю інтересів, у якому фіксується ставлення до подій або явищ громадського життя [1]. У повсякденному житті громадською думкою вважають думку колективу (спільноти) про події та факти внутрішнього й зовнішнього життя, поведінку окремих членів колективу.

Першим згадуванням поняття «громадська думка» вважають використання латинських виразів «*publica opinio*» і «*opinio publica*» у творі «Полікратик» «*Policraticus sive de nugis curialium*» (1159) англійського схоласта Йоханнеса фон Солсбері. Й. фон Солсбері є представником раннього гуманізму, читав класиків античності і від них сприйняв думку про владу «*opinio publica*». Проте, ще в Давньому Римі та Греції існував вираз «*Vox populi – vox Dei*», що перекладається як «Голос народу – голос Божий», що свідчить про намагання наділити громадську думку, думку більшості населення, народу надприродною силою, тим самим показавши її значимість.

Громадська думка – один з найважливіших інструментів громадянського суспільства, за допомогою якого народ може оперативнo висловлювати свою довіру або недовіру до системи влади, тим самим встановлюючи кожний раз міру її легітимності.

Аналізуючи теорії, можна дійти висновку, що стабільність державної системи забезпечується найрізноманітнішими засобами, серед яких є два абсолютно необхідних: сила держави і та психологічна підтримка, яку рядові громадяни надають своїй еліті, своїй системі, своєму режиму, своїм лідерам. Так, падіння ціннісної підтримки владних рішень з боку мас нижче мінімального рівня або повна відсутність її, що, звичайно, трапляється не так часто, є одним із факторів підризу авторитету влади, що послаблює її соціально-психологічну основу, і, в кінцевому рахунку, не може не привести до початку масових незадоволень, направлених на заміну

її іншою владою, яка б користувалася більшим престижем та ціннісною підтримкою [2].

Н. Макіавеллі аналізуючи засади владарювання на основі формування громадської думки зауважує, що «треба видаватися в очах людей співчутливим, вірним слову, милостивим, щирим, благочестивим – і бути таким насправді, але внутрішньо треба зберігати готовність виявити і протилежні якості, якщо це здається необхідним» [3].

Вказуючи на особливу значимість громадської думки, Дж. Локк звертає увагу на про право народу (більшості) на крайні заходи, повстання та повалення влади, яка не відповідає стану громадської думки. Ш. Монтеск'є, вбачаючи підґрунтя влади в «дусі народу», культурі, наголошує на тому, що саме на її основі можна заволодіти громадською думкою і тим самим мати реальну владу. Продовжує дану ідею Ж. Ж. Руссо, який запевняє, що перед тим, як вводити ті чи інші закони, треба дочекатися певної зрілості народу, тобто будувати владні відносини з урахуванням громадської думки, і виділяє «моральність, звичаї та особливо громадську думку, від якої залежить успіх усього іншого» [4], як найважливіший серед усіх тип закону.

М. Вебер беручи до уваги особливу значимість проблеми плебісцитарного обрання лідера, наголошує, що обраний народом лідер, голова держави, має стати виразником та захисником народних мас, потреб та ідей, що дозволяє згуртувати і об'єднати населення держави, запобігти народним бунтам та виступам і частково забезпечити її процвітання, тому що кожна соціальна група буде відчувати можливість владного впливу на бюрократичний апарат, піклування з боку держави, особисту захищеність. Таким чином, звернення до народних мас є необхідним засобом управління, політичної боротьби та професійної вдосконаленості політика [5]. Хоча М. Вебер скептично ставився до ідей всезагальної волі, права народу розпоряджатися собою, демократичної ідеології в повному обсязі, дана теорія, на його думку, була єдиним засобом забезпечення ефективності влади: вибору лідера, надання його правління законності, можливості значній масі населення брати участь у справах нації.

Б. А. Грушин, роблячи акцент на необхідності врахування у владних відносинах стану громадської думки, виділяє три її основні функції: експресивну, консультативну, директивну [6].

Сенс експресивної функції полягає в тому, що громадська думка за будь-яких умов займає певну позицію щодо того або іншого суспільного явища, дій владних структур. Громадська думка оцінює і контролює дії влади, спрямовані на вирішення соціальних проблем, тисне на владу силою маніфестацій, засобами електоральної поведінки, моральними важелями тощо. Консультативна функція полягає в тому, що громадська думка радить владі, як вирішити ту чи іншу соціальну проблему. При цьому передбачається, що влада дійсно потребує такої поради, зацікавлена в її отриманні. Директивна функція виявляється в тому, що громадськість сама вносить рішення щодо вирішення проблем життя суспільства, і це рішення має імперативний характер. Прикладом реалізації директивної функції є референдуми, вибори тощо.

Роль громадської думки можна трактувати як своєрідний стан свідомості, який являє собою приховане чи явне ставлення до різноманітних подій, фактів чи процесів соціальної дійсності, зокрема політичної діяльності [7]. Але перш за все громадська думка формує сприйняття дійсності через так звану призму масової свідомості, яка несе собою віддзеркалення спільних чи специфічних, національних або духовних, професійних та інших класів інтересів у цілому процесі суб'єктів політичного процесу. Громадська думка є важливою складовою в механізмі прийняття політичних рішень і в здійсненні влади на всіх рівнях, оскільки виступає в ролі знаряддя політики, також її можна роздивлятись як особливий вид влади.

Громадська думка як складова функціонування політичних систем є постійним діючим фактором управління, за допомогою якого виконуються важливі та визначальні впливові функції а саме:

- Інформаційна, сутністю якої є надання інформації про суб'єктивний світ людини, її ставлення до подій і явищ дійсності.

- Нормативна або регулятивна, що формує соціальні, політичні, культурні, моральні правила і норми в суспільстві, цінності та їх установки.

- Оціночна, що виявляється у формуванні ціннісного судження з якогось питання.

- Експресивна, що реалізовується у впливі на державні інститути влади та органи управління.

- Консультативна, що передбачає участь у підготовці і прийнятті певних рішень управлінськими органами, надання необхідних порад, консультацій з тієї чи іншої проблеми.

- Директивна, що полягає у винесенні рішень із суспільно важливих проблем і знаходить вияв під час виборів, референдумів, а також у різних формах самоврядування.

- Прогностична, що уможлиблює прогнозування суспільних змін, виявлення та усунення деструктивних факторів у суспільному житті.

- Виховна, що забезпечує вплив на поведінку людини.

- Критична, що вказує на наявні в суспільстві недоліки шляхом проведення мітингів, демонстрацій, страйків, виступів.

Для реалізації цих функцій має бути гарантований вплив громадської думки на функціонування політичної системи, як було вище зазначено одним з елементів цієї системи є інститути. Саме з їх допомогою і здійснюється той самий вплив і включення інституційних норм на прийняття політичних рішень.

Також необхідними умовами реалізації функцій громадської думки є демократичність політичного та економічного суспільного устрою; забезпечення вільного висловлювання своєї думки; наявність вільного і безперешкодного доступу громадськості до необхідної інформації як засобу формування компетентної думки; взаємодія громадської думки, владних структур, засобів масової інформації, політики та ідеології.

Важливим є те, що характер впливу громадської думки на політичні процеси залежить від існуючого політичного режиму в даний момент часу. Так, в умовах тоталітаризму, авторитаризму за допомогою державних інститутів здійснюються маніпуляції свідомістю мас відповідно до офіційної ідеології. Але зазвичай в таких умовах немає потреби вивчати громадську думку і надавати їй важливого значення [8].

Громадська думка може бути моністичною, плюралістичною і одноставною. Для вивчення та виявлення масової свідомості створюються державні та інші служби. Метою створення таких інституцій є виявлення та вивчення масової свідомості. Так як громадська думка досить важлива для політичного життя, її вивчення потребує наукового підходу. Також прогнозують

створення моніторингу, тобто системи показників, завдяки яким можна відслідковувати динаміку змін як окремих верств населення, так і громадської думки загалом. Одними з основних каналів виявлення громадської думки являється референдум, всенародні обговорення, збори, опитування населення, але особливе значення представляють засоби масової інформації. Станом на теперішній час, у політології їх простежують як найважливішими інструментами завоювання і здійснення влади. Західні політологи називають засоби масової інформації - четвертою гілкою влади [9].

Стан громадської думки має суттєвий вплив на рівень довіри та ефективність суб'єкта владних відносин. Стан цих показників може бути визначальним для стабільності державної політики та усього суспільства. Проте, реалії суспільного життя України щодо даної проблеми демонструють неоднозначну картину.

Так, за результатами соціологічного опитування, проведеного з 4 по 8 грудня 2020 року Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) методом CATI (телефонні інтерв'ю з використанням комп'ютера, computer-assisted telephone interviews) на основі випадкової вибірки мобільних телефонних номерів(вибірка репрезентативна для дорослого населення (віком 18 років і старше) України. До вибірки не включаються території, які тимчасово не контролюються владою України - АР Крим, окремі райони Донецької та Луганської областей, вході опитування проведено 2001 інтерв'ю, статистична похибка вибірки (з імовірністю 0,95 і з врахуванням дизайн-ефекту 1,1) не перевищує: 2,4% для показників, близьких до 50%, 2,1% для показників, близьких до 25%, 1,5% - для показників, близьких до 10%, 1,1% – для показників, близьких до 5%) серед респондентів переважає недовіра інституціям центральної влади (президенту, парламенту, уряду), правоохоронним і судовим органам (національна поліція, патрульна поліція, СБУ), ЗМІ (як українським, так і російським) [10].

Серед інституцій центрально ївлади президенту України довіряють 34% (у 2018 році аналогічний показник був 16%, але на той момент президентом був П. Порошенко). Водночас, лише 14% довіряють уряду і 12% – парламенту (аналогічні показники для КМУ і ВРУ, які були чинні на грудень 2018 року, становлять, відповідно, 11% і 8%).

Патрульній поліції довіряють 34% респондентів (проти 30% у 2018 році), а національній поліції – 29% (стільки ж було у 2018

році). Дещо гірший показник має СБУ – 27% (проти 21% у 2018 році).

Якщо українським ЗМІ довіряють 30% (у 2018 році – 31%), то російським ЗМІ – 4% (стільки ж було у 2018 році).

Висновки. Громадська думка – спосіб прояву суспільного стану свідомості. Як правило, є усвідомленням населення соціально економічних проблем, які необхідно вирішувати якомога швидше. Іноді вона виникає в результаті вислову думок найгостріших соціальних або економічних проблем.

Громадська думка складається з бажань, бажань і думок більшості людей. Це колективна думка людей суспільства або держави з питання або проблеми.

Ця концепція виникла в процесі урбанізації та інших політичних і соціальних сил. Вперше стало важливо, що люди думали про зміну форм політичного протистояння. Демократія вимагає громадської думки, тому що вона отримує владу від громадськості.

Джерела

1. «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Public_opinion – Назва з екрана.
2. Крамник В. В. Социально-психологический аспект политической власти / В. В. Крамник. – Л.: Изд-во Ленингр. фин.-эконом. ин-та, 1991. – С. 159.
3. Макиавелли Н. Избранные сочинения / Н. Макиавелли. – М., 1982. – С. 352.
4. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре. Трактаты: Пер. с фр. – М.: «Канон-пресс», «Кучково поле», 1998. – С. 243-244.
5. Вебер М. Политика как призвание и профессия / М Вебер Избранные произведения: Пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайденко. – М.: Прогресс, 1990. – С. 645.
6. Грушин Б. А. Ответственно-менение в системе управления / Б. А. Грушин // Социол. исследования. – 1988. – № 11. – С. 25-31.
7. Слободянюк А. В. Роль громадської думки у процесі демократизації влади (історико-соціологічний аспект) [Текст] / А. В. Слободянюк // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка». – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – Вип. 10. – С. 17-20.
8. Слободянюк А. В. Громадська думка як соціальний інструмент політичного режиму [Електронний ресурс] / А. В. Слободянюк, Ю. В. Сіденко // Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 22-24 березня 2017 р. – Електрон. текст. дані. – 2017. – Режим доступу : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2017/paper/view/233>
9. Казаков П. Г. Роль громадської думки в політиці [Електронний ресурс] / П. Г. Казаков, А. В. Слободянюк // Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 14-23 березня 2018 р. – Електрон. текст. дані. – 2018. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/view/4629>.
10. Довіра соціальним інституціям і партіям: грудень 2020 [Електронний ресурс] / Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС). – Електрон. текст. дані. – 2020. – Режим доступу : <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1005&page=1>